

יש גבול עשיו

במשך שש שעות שכבתי על הארץ בפארק אכזיב, מול פני הים, וחזיתי במופע יש גבול. היה לי זמן לחשוב.

הנה כמה היררהורים שעלו בליבי בין ההסתכלות בשקיעת-השמש המהממת וההאזנה לריווייר כרוזה, שלום הנור, שמוקדקד קראוס, יתונת גפן והאחרים.

ראשית: עצם קיום המופע הוא אותיכבוד לרמוקרטיה הישראלית. אמנם, יש גבול אינה קוראת, רשמית, לסירוב למלא פקודה בצה"ל. אך 98 מחבריה הלכו לכלא בשל סירובם לשרת בלבנון (ומיקצתם גם כגדה המערבית וברצועת-עזה), ואלה עומדים כמרכז התנועה. ההודעות עם תנועה זו היא כהודעות עם זכותם (ואולי אף חובתם) של חיילים לסרב לשרת בארץ-הארזים.

ובכל זאת, המופע התקיים כחוק, ואחרי התריינות מישפטית קצרה גם על ארמה ממשל-תית. המוני שוטרים גוייסו כדי להגן עליו.

דבר כזה יכול, אולי, לקרות בארצות-הברית ובבריטניה, ובעוד כמה מדינות. הוא לא יעלה על הרעת ברוב מדינות-העולם, טוב שזה יכול לקרות בישראל — לפחות אצל יהודים. (לא יעלה על הרעת שמופע כזה יותר להתקיים בציבור הערבי בישראל.)

גפן

יש גבול דקה עתה במידה רבה את רגלי שלום עכשיו. תנועה המסוגלת להביא למ-קום רחוק בין 15 ל-30 אלף איש ואשה (מי יכול להעריך במדויק כמה היו? זה היה המון גדול ורבו) היא "על המפה". אין זאת עוד קבוצת-ישוילים תימהונית. זוהי תנועה גדולה, משפיעה, מעצבת ומחנכת.

יש גבול נכנסה קומה רבה לחלל הריק שנוצר, אחרי שקרה מה שקרה לשלום עכשיו. אומנם, שלום עכשיו היא עדיין תנועה חשובה וגדולה, אך היא איבדה את הרעננות והתוס, שצינו אותה.

וזה גם עניין של גיל. שלום-עכשיו הוקמה על-ידי קציני-מילואים, שהיו אז בשנות ה-20 שלהם, וכינתיים עברו חמש שנים. יש גבול היא תנועה של צעירים. הגיל הממוצע על הרשא של אכזיב היה, כך התרשמתי, סביב 18. על כך העידה גם התגובה על שירי הרוק-נ'רול.

אך אין זו שאלה של גיל בלבד. שלום עכשיו התמסרה במידה רבה, מנהיגיה לא נבחרו ולא התחלפו. הם מנהלים פליט אומלל עם המיפלגותיות. יש להם יחס של גבר-פילגש עם המערך, כשלא ברור מי הגבר ומי הפילגש.

יש גבול היא משהו חדש, רענן. אם תיוהר לכל ליפול באותו פח (אולי בכיוון הפוך) היא יכולה למלא תפקיד חשוב מאוד.

יש לה, כמוכך, עוד יתרון גדול. חבריה, "הגשימו", הם לא רק נאמו וכתבו, אלא הסיקו מסקנה אישית. הם הלכו לכלא הצבאי, ואחרים מהם גם כפעם השניה. זה מעניק להם תוקף מוסרי, החסר כיום לפעילי-שלום אחרים.

שלישית: יש בכל זה גם צד שצריך להראיג. אנשי יש גבול נהנים מיחס של כבוד מצד חבריהם בצבא. קצינים וחיילים, וכיניהם גם שופטים, מעריכים את כנותם ואומץ-ליבם. לא בלבנון ולא בישראל שמעתי אי-פעם מילה רעה עליהם מפי חיילים קרביים. רבים מודחים עימם, ורבים מודים בגילוי-לב שהיו נוהגים כמוהם. "אילו היה לי אומץ-לב".

כאשר תנועה כזאת יכולה לגדול ולצבור מומנטום, סימן הוא שנפער פער בין צה"ל ובין חלק גדול מן הנוער הטוב ביותר. פער זה עלול להתעמק ולהתרחב, ולהיות לתוהו.

אילו הייתי קצין בכיר בצה"ל הייתי נותן את רדתי על התופעה הזאת. שום דבר רע לא קרה לנוער, אבל משהו קרה לצה"ל. אם צה"ל לא ישתנה, הוא עלול למצוא את עצמו בקרוב במצב שבו נמצאים צבאות מסויימים בעולם. זה יהיה סופו של אותו צה"ל שהיכרנו כאשר שירתנו בו.

רביעית: בכל הערב הארוך, והמהנה מבחינה מוסיקלית, לא שמעתי אף שירי-מחאה טוב אחד, אף לא שיר אחד של מחנה-השלום. פשוט אין.

כבר עמדתי על תופעה זו בשעה שכתבתי בעבר על הפגנות שלום עכשיו. הדבר בלט במיוחד בערב זה, שהיה כולו ערב של אמנים. בפי אף אחד מן האמנים האלה, והם הטובים בארץ, לא היה שיר ישראלי מקורי, שישווה ל- "we shall overcome", למשל. שיר אשר יגבש המונים ויפכם לגוש אחד של החלטה ונחישות, שיליהיב, שיאחד.

לשירי-המחאה המעטים שהושמעו, היה צליל זר. הם דיברו על גנרלים, לא על אלופים. הם לא היו ביטוי בלתי-אמצעי של המחאה הישראלית, שאינה העתק המחאה האמריקאית או הגרמנית. המופע נגמר בלי שיר מסיים. כאשר בא הרגע לשיר את הימנוּה-השלום, לא היה כזה. ואילו את התיקווה אין הנוער הזה אוהב לשיר. לא מפני שזה שיר פטרוטי, אלא מפני שזהו שיר מיושן עריאמה, יהודי-בלערי, גלותי, שוביניסטי. בתוכנו

ובצליליו יש בו משהו שהוא זר לנוער הזה, לחלמו על מדינה מתקומת, פתוחה לעולם, שוחרת-צדק, משתלבת כמרחב. היו לי עוד כמה היררהורים, אבל שכחתי אותם.

אדם בשם הרטצל

בימי הוויכוח על חלוקת-הארץ, ערב הקמת המדינה, סיפרו בארץ שתושבי נהריה תלו מעל לרחובם הראשי שלט, לאמור: "פלסטין או ארץ-ישראל — נהריה תישאר גרמנית!" ימים אלה עברו. הגרמנים, שהטינו את חותמם על נהריה בימי ראשיתה, נדחקו הצידה על-ידי עולים חדשים מרומניה. אלה, מצידם, פינו כרבות הימים את מקומם לעולים מיורחיים. בכל זאת, עיקבות התקופה הגרמנית בחיי נהריה נשארו בכל מקום. יש ייחוד לנהריה. ייחוד נעים. השכוע, כשביליתי שם יום, הרגשתי בכך בכל מקום. גם בהסכריו של האיש שעצרתיו ברחוב ושאלתיו לדרך למלון קארלטון.

"תיסע כך וכך", אמר, "תגיע לנחל, תפנה ימינה..." הוא אמר זאת בחיוך מתנצל, כי לאדם זר מן הדרום קשה לזהות את הנחל. זהו הרחוב הראשי של נהריה, שבמרכזו אמור לזרום נחל הגעתון. אלא שנחל זה נראה לעין התל-אביבי, לפחות בתקופה זו של השנה, כצינור מפוץ בתל-אביב.

הכל טוב ויפה, אבל דבר אחד אינו נסלה, ורווקא בנהריה.

אחד הרחובות הראשיים בנהריה הוא רחוב הרצל. לכל אורכו יש שלטים מוארים, המכריזים על שם הרחוב בשלוש השפות. והנה, באנגלית נאמר שזהו רחוב Hertzl. תיאודור (או בנימין זאב) הרצל היה יהודי רוב-גרמנית, שהצליח כסופר בשפה הגרמנית והיה גא מאוד על כך. היה לו שם גרמני מובהק: Hertzl, שפירושו, בעצת האוסטרית, "לב קטן", לבכוון. זהו השם המתנסס על המהדורה המקורית של מדינת היהודים. אלט-ניולנד ומאות פליטונים ומחוזות.

מה היה אומר אילו ידע כי רווקא בעיר הגרמנית העיקרית בישראל העניקו לשם שלו כתכתיב חדש, שנראה כאילו תורגם מיידיש או מעברית בחורה לגרמנית מקורית?

המשביר לצרחו

עברתי על פני אחד מבתי-המלון הוולים בתל-אביב, ושמעתי קול שמיימי. עצרתי. בחצר ישבה קבוצה של תיירים ששרו במקלה, סתם להנאתם.

אינני יודע אם אכן היתה זאת מקלה-חובבים, או סתם קבוצה של צליינים. אבל הם שרו בשקט. בהארמוניה יפהפיה. כעבור כמה ימים ראיתי בטלוויזיה כתבה על פסטיבל-הזמר שנערך בערד. רעיון יפה. שושנה דמארי הדליקה כרגיל. אבל ככתבה השמיעו גם כמה קטעים של מה שנקרא בישראל "שירה בציבור".

אין דבר כזה. בישראל יש רק צריחה-ציבור. כל אחד סבור שהדרך הנכונה לתפוס נוסטלגיה ולהצליח כחברה היא לצרוח ככל הלב ובכל הקול, בלי קשר לשירת רעהו. כך זה בכיתת-הספר, כך זה בתנועת-הנוער ובצבא, וכך זה בערבי-נוסטלגיה ככתבי-עשירים כליל-שבת.

יש בזה משהו המבטא נימות עמוקות בנפש הישראלית. חבל.

"אבל אדוני השר..."

"אבל אדוני השר", אמר האמפרי, וקולו מביע את הבוז התהומי שרוחש כל פקיד בכיר לכל פוליטיקאי, "איך יכולת להגיד דבר כזה?"

ההומור המבועבב בסידרה היסירה זו משגע את השכל, כמו שאומרים. נרמה לי שזוהי הברית הטובה ביותר שהוקרנה אי-פעם על מירקע הטלוויזיה שלנו.

מייד נשאלת השאלה: מדוע יכול כנאחיו של אבא אבן לייצר סידרה כזאת בבריטניה — ומדוע אין הוא, או יהודי טוב אחר, יכול

להפיק סידרה מבדיקה כזאת אצלנו? האם האווירה של ארץ-ישראל מטמטמת את היהודים?

אך זה רק אנב אורחא. השאלה העיקרית היא, כמוכך, מהי מידת האמת הטמונה בסידרה זו. האם כך באמת מתנהלים העניינים בבריטניה? ואם כן, האם כך הם מתנהלים גם בארץ?

האם גם אצלנו השרים הם כסילים ובורים, שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם? האם גם אצלנו הם ממכרים, מבלי לדעת על מה הם מדברים? האם גם אצלנו מעלימים הפקידים הבכירים מעיני השרים את העובדות העיקריות הנוגעות למילוי תפקידם? כמי שעקב מקרוב אחרי מעשיהם של שרים ופקידים בכירים, בכנסת ובוועדותיה, אני מוכן להשיב על רוב השאלות בחיוב. יש, כמוכך, הברלים רבים בין בריטניה וישראל. השפה, למשל, מי שאוהב את השפה האנגלית, יכול ליהנות עד בלי די מן הסידרה. זהו תענוג בלשני-אסתטי. האמפרי מדבר אנגלית כל-כך עשירה, כל-כך רוטה ומגוננת, עד כי לא חשוב כלל מה הוא אומר. כשהוא אומר ב-200 מלים "אולי", אפשר להתגלגל מצחוק. איזה פקיד ישראל מסוגל לכך?

כמעט כל הפוליטיקאים הישראליים מדברים עברית עילגת — דבר שצב יעלה על הרעת בבריטניה. שפה עילגת פירושה, בין השאר, שפה בלתי-מרוקית, המבטאת בדרך-כלל מחשבה בלתי-מרוקית ורשלנית. ולעיתים קרובות: חוסר-מחשבה, פשוטו כמשמעו.

זהו הברל אחד. הברל שני הוא כמות המישטר. בריטניה מצטיינת בפקידות המיקצועית שלה, ה"סיוול סרוויס" המפורסם, האמור להיות בלתי-פוליטי ובלתי-מיפלגתי. השר בא והולך, אך המנכ"ל לעולם נשאר. ואילו אצלנו, שר חדש מביא עימו מנכ"ל חדש וכנופיה שלמה של פרוטקציונרים ומלחכי-פינכה מיפלגתיים.

משמע: בבריטניה מתנהלים העניינים על-ידי המנכ"לים המיקצועיים, שהם מומחים לתפקיד המישר, כעוד שהשר הוא פוליטיקאי, שאינו אמור להיות מומחה לעניין. ואילו בישראל לא רק השר הוא בור בענייני מישרו, אלא גם המנכ"ל שלו וכל פמלייתו.

אך ההברל קטן יותר מכפי שנרמה. כי גם במישרד הישראלי יש מומחים, ואלה מופיעים לפני ועדות-הכנסת ובפורומים אחרים, שבהם דרושה מידה בלשהי של מומחיות.

האמפרי הישראלי הטיפוסי הוא אשכנזי, לבנוש בצורה חברה-מנית. הוא דובר עברית צברית, בעלת אוצר-מלים מוגבל. אך כמו האמפרי האנגלי, הוא פיתח במשך הזמן סלנג מיקצועי, שנועד לטשטש את הדברים ולהקשות על הכנתם. כך שאנשים מן החוץ (קרי: נבחרים) לא יחדרו לעובי-הקורה.

כמו האמפרי הבריטי, האמפרי הישראלי הוא תמיד אדיב, תמיד סביר. הוא יודע תמיד את כל העובדות. הוא יכול בכל עת, אחרי הצצה קלה בניירות המונחים לפניו, להביא שורה ארוכה של ספרות, המוכיחות את אשר הוא בא להוכיח. מומחיותו מדהימה. לא פעם, ביושבי בוועדה של הכנסת, תמהתי, כמו השר בסידרה: האם יש ממש בספרות האלה? מניין לי הפקיד הבכיר לא מצב אותן מן הצבע?

התשובה היא: אין לדעת. כי מול הפקיד הבכיר, האדיב והסביר, יושב אסוף של פוליטיקאים, שאין להם מושג. הם פשוט אינם יודעים. השר במישרד והכנסת בוועדותיה ומפקדים לחסרי הפקידים לשבת ולח"ס. אין לשר או לכנסת מומחיות. המצויים בעובדות כפקידים עצמם. חברי-הכנסת יושבים וחוקים רים את הפקידים. אני בטוח שרוב הפקידים מתפקעים בליבם מצחוק בשעת ה"חקירות" האלה, גם כשאנשים מעוותים שרירי כפניהם, כי כפי שקרא השר הבריטי בייאוש, באחד מפקי הסידרה: "איך

פת

אני יכול לשאול אותך שאלות? אני לא יודע מה לשאול; כרי לשאול שאלות, אני צריך לדעת את העובדות, ואתה אינך מגלה לי את העובדות!"

על כך ענה האמפרי, מבלי לענות את פניו: "אבל אדוני השר, איך אני יכול לדעת מה אתה רוצה לשאול?"

הפוליטיקאי המצוי — בבריטניה ובישראל — הוא אדם המגיע למעמדו הרם תודות לכישרונו לנהל קנוניות מיפלגתיות, להישרד במאבקים פנים-מיפלגתיים אכזריים, בדרך כלל תוך בגידה בחבריו ותקיפת סכין בגבם. זהו תפקיד קשה ומפרד, שאינו מסגל אדם להתמצא בנסתרי הכלכלה או ביחסים העדינים שבין תתי-העדות בלבנון. כאשר מתגשם סוף-סוף חלומם של העסקן והוא יושב על כסא הרם של שר, הוא תלוי בפקידים. ובעיני אלה, הוא אמור למלא שלושה תפקידים בלבד, כפי שהסביר האמפרי:

לנהל יחסי-ציבור למישרד (וגם לעצמו, כמוכך), לענות על שאלות של טררנים (כמוני, בשעות) בכנסת, ולהילחם בממשלה על תקציב המישרד. בשאר הזמן הוא אמור להמשיך בניהול קנוניות מיפלגתיות ולדאוג להגדלת סכיוו להיבחר מחדש.

בסידרה אומרת בתו של השר: "אילו היתה לנברנים זכות-הבחירה, היית לוחץ את כפות רגליהם ומנשק את גריהם." לשר פשוט אין זמן להתמחות בשטח שהוא מופקד עליו. כפי שאמר גידעון פת, שהוא רגם מצוי של פוליטיקאי: כל פקיד וקצין יכול לספר לשרים סיפורי כיפה-אדומה. וגם סיפורי שילגיה, פינוקיו, אלף לילה ולילה, היפהפיה הנרמדת והנסיך הקטן.